

Wijze rechter: kleur Piet is meningsvrijheid

Een rechter uit Haarlem bracht deze week rust en wijsheid in 'de Pietendiscussie'. Zijn uitspraak die ongunstig uitpakte voor de partij die de landelijke intocht van Sinterklaas wilde verbieden vanwege roetvegen en zwarte schmink, kreeg een persoonlijk slotwoord. Daarin schaarde hij het uiterlijk van Zwarte Piet onder de vrijheid van meningsuiting: een grondrecht dat bescherming geniet. Het lijkt alsof hij daarmee, onbewust, het OM dat met veel tamtam over de meningsvrijheid de blokkeerfriezen vervolgde, een koekje van eigen deeg serveerde.

Hoewel de twee rechtszaken juridisch niet vergelijkbaar zijn, illustreren ze goed hoe de meningsvrijheid mallotig of verstandig juridisch wordt ingezet. De cartooncampagne van het OM was bedoeld om de blokkeerfriezen te presenteren als types die antiracisten monddood willen. Alleen dan kun je volhouden dat zo'n proces om de meningsvrijheid gaat. Maar de Friezen hadden met hun onwettelijke, gevaarlijke blokkade en de chaos die eigenrichting met zich meebrengt (reden genoeg voor vervolging) geen mening geblokkeerd, alleen tijdelijk een afslag. Tijdelijke verzetsacties of verboden jegens demonstranten komen ook van autoriteiten, instituties en actiegroepen regelmatig voor, zonder dat het OM met tromgeroffel toeslaat. Ook het OM zelf heeft de meningsvrijheid van anderen geschonden of onvoldoende beschermd. Het beroep op die vrijheid is hypocriet.

Poeha

Afgelopen week bezetten anti-Pietactivisten de loopbrug van station Hilversum Mediapark. Een actie die, als we de redeneertrant van het OM doortrekken, de meningsvrijheid van alle omroepen blokkeerde. Benieuwd of het OM nu ook met veel poeha toeslaat. Waarschijnlijk niet en dat is maar goed ook; processen frustreren immers het vrije debat. Maar wat een willekeur zien we hier.

De Haarlemse rechter bracht gezond verstand terug in de Pietendiscussie. Eigenlijk hoefde hij niet te oordelen, omdat de klacht niet ontvankelijk was. Toch gaf hij zijn mening. Volgens hem leidt de gepolitiseerde discussie rond Zwarte Piet ertoe dat 'de wijze waarop Zwarte Piet uitgebeeld wordt het karakter gekregen heeft van een stellingname.' Dat brengt mee, zei hij, dat 'die keuze binnen het bereik van de vrijheid van meningsuiting is gelegen'. Maar de rechter acht het verbod op racisme ook belangrijk en daarom ziet hij deze discussie als een conflict tussen grondrechten. Had hij de intocht verboden omdat er een inbreuk op een grondrecht dreigde? Nee. Want 'van een zodanige dreiging kan alleen sprake zijn indien die inbreuk voorzienbaar is.' De rechter vond dat niet het geval.

Onverwachte toegift

Ook wees hij erop dat er geen objectieve criteria zijn voor de snelheid waarop de Piet verandert. Goed dat hij dat benadrukte. Dat zoiets tot processen leidt, is typerend voor deze tijd waarin strijdende meningen de absolute waarheid in pacht denken te hebben. En waarin de dreiging met het volledig uitgerekte begrip racisme alle redelijkheid uit discussies weglaat. Geen wonder dat de rechter eindigde met een pleidooi voor een doorgaand gesprek. Dat is een brede oproep om het verstand in te zetten in plaats van wederzijdse haat. Juist, zo benadrukte de rechter, als er sprake zou zijn van diepe racistische tendensen in de samenleving, moet men in gesprek blijven. Met zijn onverwachte toegift verwees hij subtiel de discussie terug naar de samenleving, weg uit de rechtszaal. Impliciet sprak hij zich uit tegen de onverzoenlijkheid van groepen die immuun zijn voor elkaars argumenten en emoties.

Verkrampd discours

Dit slotwoord is vast velen uit het hart gegrepen. Maar of dit pleidooi ook extremisten die het debat domineren zal raken, valt te betwijfelen. Het beschuldigende, ontsporende debat over racisme en identiteit is diepgeworteld in Nederland. Dat wordt helder getoond in het net verschenen boek *Zwartkijkers* van socioloog Herman Vuijsje. Daarin beschrijft hij hoe funest de claims en valse aannames van 'zwart-witpredikers' werken, hoe ze al decennia angst en schuldgevoelens aanwakkeren, feiten negeren, verzoening frustreren en de segregatie vergroten. Zonder twijfel zal Vuijsje door sommigen als 'witte wegkijker' worden neergezet, maar de feiten, onderzoeksresultaten en argumenten waarmee hij het huidige verkrampde discours vol generalisaties en overdrijvingen ontmaskert, spreken voor zich. Hier lees je wat velen uit welwillendheid of juist hatelijkheid over racisme voor waar houden, terwijl het niet klopt. En hoe dat gekomen is. De auteur heeft het over een 'zwart-wit-catechismus' waarin dezelfde dogma's voorbijkomen: dertien zelden bevraagde stellingen rond discriminatie en racisme die het denken daarover verarmen en de samenleving duperen. Ook de identiteitspolitiek die individuen reduceert tot afkomst en huidskleur krijgt ervan langs.

Diepe culturele impasse

De Haarlemse rechter en Vuijsje lijken voor hetzelfde te pleiten: voor verandering is een intelligenter, genuanceerder en humaner debat nodig. Want zoveel maakt de Pietendiscussie wel duidelijk: de kleurcontroverse is geen seizoenakkefietje dat slechts heethoofden bezighoudt. Die is een symptoom van een diepe culturele impasse die de samenleving permanent splijt. Dan zou je het als een wonder kunnen beschouwen dat Piet alsnog zijn karikaturale uitdossing kwijtraakte en aan de roetveeg is. Maar dit is een land waarin zelfs positieve veranderingen kwaadwillend worden geframed. Waarin tot nu toe de onverzoenlijkheid domineert.